

УДК 342.5

Маринів І.І.

*аспірантка кафедри міжнародного права та державного
права зарубіжних країн Національного університету
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*

ОСОБЛИВОСТІ ТЛУМАЧЕННЯ ЗАКОНІВ В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА ВЕРХОВНИМ СУДОМ ТА КОНСТИТУЦІЙНИМ ТРИБУНАЛОМ

У статті досліджуються особливості інтерпретаційної діяльності Конституційного Трибуналу та Верховного Суду Республіки Польща. Аналізуються погляди польських дослідників з окресленого питання.

Ключові слова: інтерпретація, тлумачення, інтерпретаційна діяльність, Конституційний Трибунал Республіки Польща, Верховний Суд Республіки Польща.

Правильне застосування законів, а отже і дотримання режиму законності в державі залежить не лише від досконалості юридичної техніки, а й від правильного з'ясування їх змісту. Як відомо, тлумачення є невід'ємною частиною процесу застосування норм права. Досягнення однастайності розуміння положень закону є складною справою. З огляду на це, як правило, законодавство сучасних країн намагається визначити коло тих органів та посадових осіб, що мають право здійснювати офіційне тлумачення.

Офіційне тлумачення — це роз'яснення змісту юридичної норми, яке здійснюється компетентними суб'єктами та є формально обов'язковим для всіх її адресатів [1, с. 182].

На сьогодні, у такій країні, як Республіка Польща, жоден з органів державної влади конституційно не уповноважений здійснювати офіційне тлумачення законів.

З огляду на це, досвід Республіки Польща може виявитись цікавим для України, оскільки в Україні відбуваються реформаційні процеси судової системи, пов'язані з уточненням повноважень судових органів.

Слід зауважити, що Конституції Республіки Польща, а саме Конституція від 3 травня 1791 року (перша в Європі і друга в світі Конституція), Конституція 1807 року, Конституція 1815 року, Мала Конституція 1919 року, Березнева Конституція 1921 року, Квітнева Конституція 1935 року та Мала Конституція 1947 року не містили положення про загальнообов'язкове тлумачення законів. Відповідно до Конституції Польської Народної Республіки 1952 року, загальнообов'язкове тлумачення законів здійснювала Державна Рада (ст. 25 ч.1 п. 4 Конституції). 7 квітня 1989 року Сейм прийняв Конституційний Закон «Про зміну до Конституції Польської Народної Республіки 1952 року». Цей Закон, зокрема, передбачив створення Конституційного Трибуналу (ст. 9 Закону), який наділявся правом загальнообов'язкового тлумачення законів (ст.

10 Закону). Однак така ситуація проіснувала не довго. У 1997 році із прийняттям нової польської Конституції Конституційний Трибунал був позбавлений повноваження тлумачити закони, що підтверджується ст. 239 ч. 2 Конституції Республіки Польща 1997 року.

У зв'язку з цим вважаємо за необхідне розглянути особливості тлумачення законів в Республіці Польща за умови відсутності єдиного органу наділеного правом здійснювати офіційне тлумачення законів.

В 1917 році, після відбудови польської самостійної держави, був створений Верховний Суд, як орган касаційної інстанції, який вже тоді здійснював пояснення діючого законодавства. Основною функцією Верховного Суду був нагляд за винесеними рішеннями з цивільних та кримінальних справ, що розглядались в процесі касації. Даний нагляд полягав у здійсненні тлумачення положень щодо яких виникали сумніви. [2, с. 35].

Не дивлячись на те, що з 1917 року ситуація в Польщі динамічно змінювалась, неодноразово відбувалась реорганізація судової юстиції, Верховний Суд продовжував здійснювати тлумачення законів.

У 1989 році, коли Конституційний Трибунал був уповноважений здійснювати офіційне тлумачення законів, Верховний Суд став на позицію, що тлумачення законів Конституційним Трибуналом обмежує суддівську незалежність. Дана компетенція Конституційного Трибуналу спричинила конфлікт між Верховним Судом та Конституційним Трибуналом. На практиці відбувались непорозуміння, які полягали в тому, що суди загальної юрисдикції не знали яке тлумачення їм застосовувати.

Д. Дудек та Я. Собчак зазначають, що даний конфлікт, який виник між Верховним Судом та Конституційним Трибуналом, Конституція 1997 року вирішила на користь Верховного Суду [3, с. 229].

На нашу думку не зовсім доцільно говорити про те, що Конституція 1997 року вирішила даний конфлікт на користь Верховного Суду, оскільки Верховний Суд продовжує здійснювати тлумачення законів, однак таке тлумачення не є офіційним, тобто воно не здійснюється в межах спеціальної процедури.

Яка ж особливість діяльності Верховного Суду з тлумачення законів. Верховний Суд Республіки Польща здійснює тлумачення законів:

1) В процесі вирішення справи в касаційній інстанції. Тлумачення, яке міститься в остаточному рішенні є обов'язковим тільки для сторін справи. Якщо Верховний Суд направляє справу на новий розгляд, тлумачення яке міститься в рішенні стосується тільки суду, якому таке рішення направлено. Суд не пов'язаний цією інтерпретацією при вирішенні інших справ.

2) В процесі вирішення правового питання. Відповідно до ст. 1 ч. 1 п. 6 Закону «Про Верховний Суд» (далі Закон), Верховний Суд приймає Ухвали з метою вирішення правових питань.

Якщо в процесі вирішення справи в апеляційній інстанції виникає питання, яке на думку суду є сумнівним, він може призупинити розгляд справи та звернутись до Верховного Суду з правовим питанням. Верховний Суд має право або прийняти справу або передати правове питання для вирішення розшире-

ному складу Верховного Суду. Ухвала Верховного Суду, яка містить у собі вирішення правового питання, є обов'язковою для даної справи (ст. 390 Цивільно-процесуального Кодексу Республіки Польща).

Якщо у Верховного Суду в процесі вирішення справи в касаційній інстанції виникнуть сумніви щодо тлумачення закону він може відкласти розгляд справи і представити відповідні правові питання на розгляд у складі семи суддів Верховного Суду (ст. 59 Закону «Про Верховний Суд» від 23 листопада 2002 року).

Якщо в рішеннях судів загальної юрисдикції, військових судів або Верховного Суду виникли розбіжності з приводу тлумачення законів, Перший Голова Верховного Суду може вимагати їх вирішення у Верховному Суді у складі семи суддів або в іншому необхідному складі (ст. 60 ч. 1 Закону). Із вказаною вимогою можуть також звернутись Речник Громадянських Прав, Генеральний прокурор, Голова Комісії фінансового нагляду та Речник страхування (ст. 60 ч. 2 Закону).

Як бачимо коло суб'єктів звернення із правовим питанням до Верховного Суду за роз'ясненням є обмеженим.

Якщо склад Верховного Суду дійде висновку, що представлені питання потребують уточнення, а виявлені розбіжності розв'язання. він приймає Ухвалу, у протилежному випадку — відмовляється від її прийняття (ст. 61 ч. 1 Закону). З даного положення ми можемо зробити висновок, що відповідь на представлені питання є не обов'язком Верховного Суду, а його правом.

Цікавим є питання, чи позиція Верховного Суду виражена в Ухвалі є обов'язковою для суб'єктів, які звертаються з правовим питанням.

Так, у ст. 61 ч. 6 Закону йдеться про те, що Ухвали повного складу Верховного Суду, складу об'єднаних Палат, а також повного складу однієї Палати з моменту їх винесення набувають сили правової позиції (*zasad prawnych*). Склад із семи суддів може постановити про надання Ухвалі сили правової позиції. Надання Ухвалі сили правової позиції означає, що така Ухвала є обов'язковою для будь якого складу Верховного Суду при вирішенні подібних справ.

Прикладом є Ухвала Верховного Суду від 17 грудня 2009 року, (III PZP 2/09). Так, до Верховного Суду звернувся Речник Громадянських Прав з вимогою дати відповідь на правове питання чи інтерпретаційні рішення Конституційного Трибуналу, які визначають що норма не відповідає Конституції є підставою для поновлення провадження у відповідності зі ст. 4011 Цивільно-процесуального Кодексу Республіки Польща. Верховний Суд ухвалив, що рішення Конституційного Трибуналу, яке визначає невідповідність конкретної інтерпретації нормативного акту Конституції, що не тягне за собою втрату чинності загальнообов'язкового положення не є підставою для поновлення провадження на підставі ст. 4011 Цивільно-процесуального Кодексу. І постановив надати такій Ухвалі сили правової позиції [4].

Також слід зазначити, що позиція Верховного Суду, яка міститься в Ухвалі може бути переглянута. Це зокрема підтверджує ст. 62 Закону, відповідно до якої якщо Верховний Суд в будь-якому складі вирішить відступити від правової позиції він виносить правове питання яке буде розглядатись у повному складі Палати. Відступ від правової позиції прийнятої Палатою, об'єднаними Палатами

або повним складом Верховного Суду вимагає повторного вирішення питання в порядку винесення Ухвали відповідною Палатою, об'єднаними Палатами або Повним складом Верховного Суду.

Поряд з авторитетним тлумаченням Верховного Суду, інтерпретаційну діяльність здійснює Конституційний Трибунал Республіки Польща.

Одразу слід зазначити, що в польській літературі у зв'язку з особливістю понятійного апарату, створеного правовою наукою, рішення Конституційного Трибуналу, в процесі яких даний орган здійснює дослідження акту на конституційність називають інтерпретаційними рішеннями (*orzeczenie interpretacyjne*). Це пов'язано з тим, що у мотивувальній частині цих рішень містяться правотлумачні положення.

Багато дослідників заперечують можливість видання Конституційним Трибуналом інтерпретаційних рішень.

Так, М. Яшковська зазначає, що Конституційний Трибунал уже не наділений правом загальнообов'язкового тлумачення законів (ст. 239 ч. 3 Конституції). Тому очевидно, він не повинен видавати інтерпретаційних рішень, оскільки вони за своїм змістом тлумачать право. Ураховуючи, що судді при здійсненні своїх повноважень є незалежними і підкоряються тільки Конституції і законам, то, при вирішенні конкретної справи, вони самостійно можуть здійснювати тлумачення Конституції і законів [5, с. 36].

Я. Тжинський, не погоджуючись з аргументом М. Яшковської, вказує, що основною діяльністю Конституційного Трибуналу є порівняння двох норм права (наприклад, Конституції і закону), яким Конституційний Трибунал завжди надає визначений смисл. Унаслідок цієї процедури не є можливим звузити рішення Конституційного Трибуналу таким чином, щоб визначати тільки чи положення є конституційним чи не конституційним [6, с. 96].

Я. Тжинський також зазначає, що не має потреби виключати закон з правового порядку тільки тому, що в законі не визначена наприклад певна категорія осіб і це унеможливило скористатися визначеними правами. В такому випадку, безумовно, рішення про неконституційність як альтернатива інтерпретаційному рішенням, що узгоджує закон з конституційними положеннями, буде просто абсурдом [6, с. 97].

З. Чешейко-Сохацький зазначає, що інтерпретаційні рішення Конституційного Трибуналу мають важливе значення, і, за допомогою роз'яснення, направлені на досягнення конституційності закону [7, с. 27].

Інтерпретаційна діяльність Конституційного Трибуналу спричинює значні непорозуміння не тільки в теорії, а й на практиці.

Як зазначає Л. Гардоцкий, Верховний Суд не може заборонити Конституційному Трибуналу здійснювати інтерпретацію та виносити інтерпретаційні рішення. Одночасно Конституційний Трибунал не може примусити Верховний Суд та суди загальної юрисдикції підкорятись і використовувати інтерпретацію Конституційного Трибуналу [8, с. 156].

Так, наприклад, Верховний Суд, в своїй Ухвалі від 17 грудня 2009 року, (III PZP 2/09) зазначив, що Конституційний Трибунал не уповноважений здійсню-

вати офіційне тлумачення законів, однак й надалі виносить інтерпретаційні рішення, які полягають в тлумаченні норм права, що розглядаються на відповідність Конституції. Відповідно до ст. 239 ч. 3 Конституції, рішення Конституційного Трибуналу у справах щодо загальнообов'язкового тлумачення законів втратили силу. Узв'язку з цим інтерпретаційні рішення Конституційного Трибуналу, які тлумачать положення законів повинні розглядатись як необов'язкова форма інтерпретації. Тобто такі рішення не є загальнообов'язковими [4].

Вважаємо за необхідне проаналізувати дані погляди та висвітлити власне бачення інтерпретаційної діяльності Конституційного Трибуналу.

На нашу думку, говорячи про інтерпретаційну діяльність Конституційного Трибуналу ми повинні торкнутись двох аспектів:

1) Коли йдеться про акт, який направлений саме на тлумачення, роз'яснення. Зрозуміло, що Конституційний Трибунал не має права видавати такого роду акти, оскільки у нього не існує матеріально-правових та процесуально-правових підстав на це.

2) Коли мова йде про рішення Конституційного Трибуналу щодо вирішення питання про відповідність актів Конституції. У цьому випадку, в процесі вирішення даного питання, орган конституційної юрисдикції, має право здійснювати інтерпретацію. Оскільки по-перше, тлумачення (інтерпретація) є невід'ємною частиною судових рішень. Так, кожен суддя, приймаючи рішення, повинен одержати «для себе» вичерпне уявлення про дійсний зміст, сутність норми та сформульовану в ній державну волю. Більше того, кожен суддя повинен здійснити роз'яснення свого розуміння. Як наслідок інтерпретацію має право здійснювати кожен суд, в тому числі й Конституційний Трибунал. По-друге, рішення про відповідність акту Конституції направлені не на процес тлумачення, з'ясування, а на визначення співвідношення акту з конституційним взірцем. Дані рішення, мають інтерпретаційних характер, є «переконливими» і авторитетними.

Тож, на нашу думку, Конституція Республіки Польща 1997 року, не наділивши жоден з органів державної влади правом офіційного тлумачення законів створила таку ситуацію, за якої відбувається певне «розсіяння» повноваження з тлумачення законів серед органів судової влади. Як наслідок відсутність «монополії влади» щодо тлумачення законів «в руках» одного органу призводить до непорозуміння, як в теорії, так і на практиці.

Література:

1. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави: Навч. посібник. — Вид. 10-е, доповнене. — Львів: Край, 2008. — 224 с.
2. J. Malec: Od Trybunału Koronnego do Sądu Najwyższego. Z dziejów wymiaru sprawiedliwości ostatniej instancji w Polsce. [w:] Przez tysiąclecia: państwo — prawo — jednostka. Materiały ogólnopolskiej konferencji historyków prawa. Ustroń 17-20 września 2000. Red. A. Lityński i M. Mikołajczyk, Tom 1, Katowice 2001.

3. Ustrój Konstytucyjny Rzeczypospolitej Polskiej [red:] R. Mojak Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2000, Tom X, 320 s.
4. Uchwała składu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17.02.2009 r. (Szgn. Akt III PZP 2/09) електронний ресурс, режим доступу [http://pub.sn.pl/ow3_ia.nsf/0/0792eff2f98f9580c125771c005047f2/\\$FILE/III%20PZP%200002_09.pdf](http://pub.sn.pl/ow3_ia.nsf/0/0792eff2f98f9580c125771c005047f2/$FILE/III%20PZP%200002_09.pdf)
5. M. Jaśkowska, Skutki orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego dla procesu stosowania prawa wobec zasady bezpośredniego stosowania konstytucji, [w:] Instytucje współczesnego prawa administracyjnego. Księga jubileuszowa prof. zw. dra hab. Józefa Filipiaka, Kraków 2001.
6. J. Trzcіński, Trybunał Konstytucyjny — regulacja konstytucyjna i praktyka, [w:] Sądy i trybunały w konstytucji i w praktyce, pod redakcją W. Skrzydły, Warszawa 2005, s. 89.
7. Z. Czeszejko-Sohacki, Orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego: pojęcie, klasyfikacja i skutki prawne, PiP 2000 r. Nr. 12. s. 27.
8. L. Gardocki, Problem tak zwanych wyroków interpretacyjnych Trybunału Konstytucyjnego [w:] Teoria i praktyka wykładnia prawa, pod red. P. Winczorka, Warszawa 2005. s. 156.

Марынів І.І. Особенности толкования законов в Республике Польша Верховным Судом и Конституционным Трибуналом. — Статья.

В статье исследуются особенности интерпретационной деятельности Конституционного Трибунала и Верховного Суда Республики Польша. Анализируются взгляды польских исследователей по данному вопросу.

Ключевые слова: интерпретация, толкование, интерпретационная деятельность, Конституционный Трибунал Республики Польша, Верховный Суд Республики Польша.

Maryniv I.I. Peculiarities of construing laws in the Republic of Poland by the Supreme Court and Constitutional Tribunal. — Article.

The article considers the peculiarities of the interpretative activity of the Constitutional Tribunal and the Supreme Court of the Republic of Poland. Opinions by polish researches as for the mentioned issue are analyzed.

Keywords: interpretation, interpretation interpretational activity, the Constitutional Tribunal of Poland, the Supreme Court of the Republic of Poland.